

NEPOZNATI BLONDEL

Dr Hrvoje Lasić

Nakana je ovoga članka odgovoriti na pitanje tko je bio Maurice Blondel i u čemu je njegova zasluga za kršćanski svijet. Ugledni i uvaženi francuski teolog Henri Bouillard smatra Blondela filozofom-vjernikom koji je snažno utjecao na obnovu teologije. Čak ga se naziva „francuskim Hegelom”. Njegova djela, koja se pojavljuju usred krize modernizma, izazvala su zanimljivu raspravu među filozofima i teolozima.¹

Kako to da Blondel, koga ubrajaju u velike kršćanske filozofe, nije prodro (barem ne u dovoljnoj mjeri) i u hrvatsku kršćansku misao? Odgovor na to pitanje može se dobiti tek nakon otkrivanja Blondelova lika kroz njegova djela te kroz crkvene prilike njegova vremena. R. Garaudy smatra Blondelovo glavno djelo, *L'Action* (Djelovanje), jednim od najvećih koje je ikad čitao. To djelo ima ne samo filozofsku vrijednost, nego je sposobno promijeniti i nečiji život.² Blondel je ostao vjeran svom pozivu „kršćanskog filozofa”, posvećujući čitav rad razumijevanju ljudske iskustvenosti, počevši od njezinih naravnih korijena pa sve do njezinih religijskih nadilaženja. Bio je odbačen od teologa kao „immanentist”, a isključen iz društva filozofa kao onaj koji filozofsku misao nastoji staviti u službu teologije. U stvari, glavna nakana njegova djela *L'Action* bila je: pomiriti razum i vjeru.³

Njegova filozofska misao proizlazi iz vlastitog unutarnjeg života, očitujući spontanu vezu između umnog rada i molitve. Pokušao je napraviti sintezu religiozne vjernosti, intelektualne strogosti i duhovne odvažnosti. To su najkarakterističnije crte njegova genija. Neki ga čak nazivaju pretečom „modernizma”. Nastojao je pronaći načine kojima bi objasnio i pomirio mistiku i um, srce i razum. Međutim, rezultati svega toga bili su mršavi, a na nekim je mjestima još više zamrsio i ono što je bilo koliko-toliko jasno. Posebno dolaze do izražaja tri velike Blondelove teme: analiza čina vjere, proučavanje tradicije i psihologija mističkog iskustva.⁴

1 Usp. H. BOUILLARD, *Blondel et le christianisme*, Paris 1961.

2 R. GARAUDY, *Parole d'homme*, Paris 1975, str. 93.

3 Usp. *Informations Catholiques Internationales*, br. 466 (15. pros. 1974), str. 20–23.

4 Isto, br. 169 (1. lipnja 1962), str. 19–21.

Blondel je zastupao mišljenje da se kršćansko djelovanje temelji na uzajamnom odnosu slobode čovjeka i nadnaravnog poziva, kao i u ovisnosti ljudskoga od božanskoga, naravnoga od nadnaravnoga, historijskog od vječnog. Treba nadodati da je Blondel živio u vrijeme krize skolastike i tomizma, kada je u zapadnom kršćanskom svijetu bio veći utjecaj Rosminija i Descartesa nego Augustina i Tome. To je vrijeme kada čitava Crkva osjeća da nužno mora nešto poduzeti. Ona to službeno i čini 1879. enciklikom „Aeterni Patris” Leona XIII, u kojoj papa potiče sve vjernike na obnovu *kršćanske filozofije*.⁵

Osjećajući se kršćaninom, Blondel se rado odaziva pozivu pape da se obnovi skolastička i tomistička filozofija te sam nastoji dati svoj obol. Molitvom se obraća svetom Tomi da mu on ispriši od Boga milost da bar malo bude ono što je sveti Toma bio za svoje vrijeme, tj. da može objasniti smisao i vrijednost kršćanske filozofije i učvrstiti duhom siromašne suvremenike, zasićene pozitivističkim znanostima i željne solidne znanosti. Zato u prvim pripremama i piše naučne rasprave o djelovanju: „Staru kršćansku disciplinu o moralu htio bih učiniti znanost, znanost potpuno iskonskom i jedinom koja počiva ne na zahtjevu duha, nego na pretpostavci dara odozgo, što svi implicitno dopuštaju; ta se znanost također oslanja na dar srca, što mnogi odbacuju; to je jedina znanost koja neće nikada proći i koja je objava vjere razumu, od prakse do potpunog bića; znanost koja ima svoj predmet, slobodno biće, svoju metodu, potpunu eksperimentalnost, svoju vlastitu logiku, osvajanje raznih vidova sveobuhvatne istine”.⁶

1. KRATKI BIOGRAFSKI PODACI

Maurice Blondel rodio se u Dijonu (Francuska) 2. studenog 1861. Potječe iz stare burgundske obitelji koja je Francuskoj dala više pravnika, liječnika, oficira, ali ne i profesora. Svoje djetinjstvo proveo je u Dijonu, malom francuskom gradiću povijesnog značenja, koji je okružen bogatim hladovinama, mirom i nježnošću prirode. Sanjao je postati svećenikom, ali je poslije jednog duhovnog povlačenja odlučio ostati u svijetu. Želja da postane svećenikom nije ga nikada potpuno napustila i stvarala mu je poteškoće u vezi sa ženidbom i profesorskom katedrom na sveučilištu. Bio je iz dosta bogate obitelji koja je odmor često provodila na posjedu Saint-Seine-Sur Vigeanne, u blizini rodnog Dijona. Blondel je za dvije godine povlačenja i šutnje, izoliran u jednoj sobi drugoga kata ispred koje se prostirao predio šuma i brežuljaka, utonuo u tišinu Vingeannea. Potaknut apologetskim osjećajem koji je postupno podređivao strogim zahtjevima filozofije, piše prvu redakciju svoje naučne rasprave o djelovanju, *L'Action*, koju će braniti na Sorbonnei 1893.

Gimnaziju ja završio također u Dijonu. Za profesora filozofije imao je A. Bertranda, koji ga je upoznao s filozofskom mišlju Leibniza i dao mu prve smjernice za njegovu tezu na latinskom: „*De vinculo substantiali et de substantia composita apud Leibnitium*”. Također ga je uveo u misao Maine de Birana. Na

⁵ Isto, br. 158 (15. pros. 1961), str. 3–4.

⁶ M. BLONDEL, *Carnets intimes (1883–1894)*, Paris 1961, str. 322.

sveučilištu je položio ispit licencijata iz filozofije i zrelosti iz prava. Zahvaljujući Henri Jolyu mogao je produbiti svoje znanje o Leibnizu. Godine 1881. bio je primljen za gimnazijskog profesora u Dijonu i tamo ostao do 1885. Nakon što je bio primljen u profesorski zbor, naučavao je u raznim mjestima: Chamontu, Montaubanu, Aixu-en-Province.

Tijekom 1889. Blondel započinje s pripremama za svoju doktorsku tezu i nakon četiri godine privodi je kraju te brani na pariškom sveučilištu 1893. Teza je izazvala veliku raspravu na sveučilištu. Bila je primljena ali ne i dovoljno shvaćena. Dvije godine Blondel je ostao na sveučilištu, bez posla, optužen zato što su mu zaključci u filozofiji bili kršćanski i zato što je tvrdio da je razum nemoćan u potpunoj spoznaji svijeta bez objave. To je trajalo dvije godine, a potom je, 1895, Blondel imenovan profesorom na sveučilištu u Lilleu, a 1896–1927 u Aixu-en-Province.

Priča se da je Blondel bio jedan od rijetkih profesora koji su imali ne samo mnogo studenata slušača nego i puno učenika. Otišao je prerano u penziju zbog bolesti vida i sluha. Pod stare dane postao je skoro slijep i gluhi. Možda je i to jedan od razloga što nije na intelektualnom području stvarao više i što su mu neka djela ostala nedovršena. Posljednje godine života proboravio je u Aixu-en-Province. Umro je 4. travnja 1949. Iako rodom iz Dijona, s pravom ga se naziva filozofom iz Aix-en-Provincea, jer je tamo proveo najveći dio svoga života.

2. FORMIRANJE I RAZVOJ BLONDELOVE MISLI

Na razvoj Blondelove filozofske misli kršćanskog nadahnuća posebno su utjecala dva profesora. E. Boutroux bio je za njega ne samo učitelj filozofije i povijesti filozofije, nego i autoritet i vjeran prijatelj. Vodio ga je u izradbi njegove doktorske teze, *L'Action*, i uvelike pridonio tome što je Blondel imao pristup sveučilišnom krugu. Drugi njegov učitelj bio je Ollé-Laprune, autor djela: „*La certitude morale*“, u kojem Blondel otkriva da je pogled ljudskog duha uvijek suglasan sa životom i bićem. U svojim djelima Blondel ne krije da mu je Ollé-Laprune prenio neizrecivu poruku kršćanstva, posebno u periodu pozitivizma i scijentizma. Zamisao da napiše tezu o djelovanju potekla je od njega samoga, ali on to mora dobrim dijelom zahvaliti i svom učitelju. Svoju tezu o djelovanju Blondel je zamislio kao apostolat, apologetsku knjigu. No, budući da je bio rođeni filozof, to mu je bilo teško ostvariti. Zato se čitav put koji je morao proći pri pisanju svoga djela, sastojao u pokušaju da prijede s apologetskog plana na strogo filozofski. Ali činjenica je da se nikada nije mogao potpuno osloboditi svoje prve nakane, tako da je ona ostala uvijek prisutna u njegovoj filozofskoj misli.

Ovaj prelazni put od apologetike ka filozofiji pomogao mu je dobrim dijelom učiniti njegov školski kolega i prijatelj V. Delbos, čije je poimanje filozofije bilo intelektualističko i strogo racionalno. Osim toga, on ga je uvjerio da njegovo filozofsko polazište nije samo jedna unutarnja psihološka apologetika, jedna vrsta apologetike, nego istinsko unapređenje logike. Pomogao mu je također uvidjeti

da je Ollé-Laprune uglavnom moralist, dok je on filozof. Zanimljivo je kako je Blondel bio od katolika katkad osuđivan kao onaj koji želi racionalizirati kršćanstvo i od njega načiniti filozofiju, dok su mu s druge strane filozofi predbacivali da ne priznaje autentičnost filozofije i da je nastoji učiniti religioznom. Međutim, bilo je uvijek i onih koji su ga branili. Tako L. Brunschvicg, francuski filozof židovskog porijekla, u početku protivnik Blondelove misli, a kasnije zanesen čitanjem Blondelova djela *L'Action*, priznaje razumnu strogost njegova djela i postaje Blondelovim prijateljem. Katolici su učinili isto. Msgr Mullà, koga je Blondel priveo katoličkoj vjeri s muslimanstva, postao je Blondelovim učenikom. Tu još treba spomenuti: Augustea i Alberta Valensina, DI., J. Wehrlea, DI., L. Laberthonnierea, oratorijanca s kojim je Blondel više godina intimno surađivao iako su se razilazili u metodi rada, a bili su i različitih temperamenata.

Laberthonnière, vatrena duša, htio je istaknuti metafizičke protivurječnosti kršćanstva, naglašavajući radikalnu oprečnost između grčkog idealizma i kršćanskog realizma. Napose je ukazao na utjecaj poganske misli na kršćanstvo. Tomizam je za njega bio mješavina kršćanstva i poganstva koju je strašno mrzio. Aristotelov Bog koji misli svoju vlastitu misao i ne poznaje svijet proizvod je logike i u sebi je nemoralan, kaže on, dok je kršćanski Bog logičan i moralan; međutim mješavina ovih dvaju poimanja, a to je tomistički Bog, nije ni logičan ni moralan, on je naprosto „nakazan”. Da bi protumačio Blondelu u čemu se zapravo razilaze u poimanju kršćanstva, jednoga mu je dana napisao: „Vi dugujete Vaše kršćanstvo ateistima na Sorbonnei, a ja moje ateistima teolozima”. Ovakva tvrdnja bez sumnje malo je pretjerana, ali nam otkriva ondašnje prilike kršćanstva u sukobu s modernizmom. Oslanjajući se na metafiziku, Maurice Blondel sve više i više spoznaje bitne oprečnosti između njega i Laberthonnierea, koje mu je, čini se, najprije skrivala njihova zajednička obrana.

U reviji *Annales de Philosophie chrétienne*, Blondel 1896. objavljuje važno *Pismo* u kojem raspravlja o potrebama uvođenja moderne misli u apologetiku i novih metoda u proučavanju religijskog fenomena u filozofiju. Ovo *Pismo* trebalo je više nego *L'Action* izazvati žestoke rasprave među teolozima i filozofima, a to potvrđuju i mnoge polemike koje je autor vodio na području filozofije i vjere.

Blondel je još jednom pokušao osvijetliti ove sporove u časopisu *La Quinzaine* raspravom „*Histoire et Dogme*” (Povijest i Dogma). Djela: *L'Action, Lettre i Histoire et Dogme*, čine cjelinu, međusobno se tumače i dopunjavaju. S njima se završava prvo razdoblje Blondelova znanstvenog rada.

Mučen mnogim nerazumijevanjima i polemičkim izazivanjima koja su često bila žestoka i nerazborita, Blondel se na neki način želi povući iz bitke, pišući razne studije uvjetovane ondašnjim okolnostima. Tu spadaju radovi iz filozofije u kojima obrađuje Pascala, Descartesa, Malebranchea i druge. Osim toga, napisao je *L'itinéraire philosophique* (Filozofski putosmjer), koji je nastao u razgovoru s Frédéricom Lefèvreom. Njegovo povlačenje ne znači da više nije imao što reći. Poznato je da Blondela nikada nije potpuno zadovoljilo prvo djelo, *L'Action*. Ono je bilo, na neki način, samo uvod u njegovu filozofsku misao, jedan od načina njegova filozofiranja. Blondelova filozofija djelovanja donekle se uklapa u egzistencijalističku. Međutim, ova se dva načina filozofiranja ne smiju nipošto poisto-

vjetiti. Jer, za Blondela je egzistencijalizam „la bouteille à l'encre” — „boca crnila” koja je na raspolaganju svim spisima i svim protuslovljima.

Svoju filozofiju djelovanja Blondel je htio primijeniti na sve probleme tradicionalne filozofije, počevši od bića i misli do religije. Zato je bio prisiljen još jednom dublje obraditi svoje glavno djelo, *L'Action*, te odstupiti od nekih stavova da bi stvorio željenu sintezu. To mu nije bilo teško učiniti jer odstupanje od nekih stavova nije značilo napuštanje njegove prvotne zamisli. Upravo u tom razdoblju razmišljanja jednom je prigodom rekao svom starom učeniku: „Je suis à peu près inédit”, to jest da on još uvijek nije rekao sve što je imao reći. Još otvorenije pisao je svom izvrsnom tumaču i prijatelju Paulu Archambaultu, članu francuske Akademije: „Akcija nije potpuna filozofija. Ona mi se čini kao poglavlje jedne opće doktrine koja pretpostavlja prirodno jedinstvo, prvobitnu neposrednost i izvorni realizam. No, jedinstvo se po sebi suvislo analizira po samom razvoju života i misli, u stvarnom trojstvu misli, djelovanja i bića, prije negoli dođe do konačnog i jasnog ujedinjenja”.⁷ Zbog žestokih napada strogoga tomiste dominikanca Garrigou-Lagrangea, s kojim je vodio prijevor o pojmu istine i osnovnim načelima tomizma skoro dvadeset godina, Blondel je bio prisiljen priznati da ga njegovo glavno djelo, *L'Action*, nije nikada potpuno zadovoljilo i da je nužno potrebno da ga se popravi i proširi.⁸

Da bi dovršio trilogiju (*La Pensée, L'Être et les êtres* i *L'Action*) bilo mu je potrebno najmanje dvadesetak godina intenzivnog rada. Prvi svezak trilogije, *La Pensée* (Misao), tumačenje je njegova glavnog djela *L'Action* (1893), i time ujedno započinje treće razdoblje Blondelova filozofskog rada. Blondel je tada imao 73 godine. U vremenskom razdoblju od 1934–1937 objavljuje pet svezaka trilogije: *La Pensée* (dva sveska), *L'Être et les êtres* (jedan svezak), koji je na neki način glavno djelo čitave trilogije, *L'Action* (dva sveska), obnovljeno izdanje djela *L'Action* iz 1893.

Kroz ovu trostruku analizu misli, bića i djelovanja Blondel nastoji dokazati da čovjek ima volju i čini napor da se usavrši i upotpuni, ali uza sve to nemoćan je da se sam potpuno ostvari. Ako su misao, biće i volja sasvim iscrpljeni, oni zbog toga nisu potpuno bez snage, jer još uvijek posjeduju neupotrijebljenu moć. To je bio razlog što je Blondel postavio pitanje potrebe za nadnaravnim. Ovdje se zacijelo ne radi o tome da se odmah prijede od želje na stvarnost željenog predmeta. Na ovo pitanje Blondel odgovara da je nužno posegnuti za nadnaravnim. Sve što se može dokazati filozofijom jest da u njoj postoji praznina, zov na koji ona ne može odgovoriti vlastitim silama. Pretpostavka da čovjek može biti dovršen izvana, po nekom ili nečem drugom a ne po sebi, jest nadnaravnog reda i ona vodi filozofiji, ali filozofija je ne može dokazati. Filozofija može reći samo to da religija nije autentična ako nema nadnaravno porijeklo. U slučaju da takva stvarnost postane nazočna u povijesti, na filozofiju još uvijek spada ispitati da li ta stvarnost

7 J. LACROIX, *Maurice Blondel (philosophes)*, Paris, PUF, 1963, str. 7–8.

8 Usp. *Blondel – Garrigou-Lagrange (Correspondance) (1922–1946)*, str. 39, br. 11. Ova korespondencija nije još objavljena, a nalazi se na sveučilištu u Fribourgu/Švicarska, pripravljena i obradena u sklopu doktorske radnje *Aspects philosophiques et théologiques du débat Maurice Blondel – R. Garrigou-Lagrange sur le problème de la vérité*, koju sam obradio 1977.

odgovara potrebama neke prethodne kritike. Blondel je ovu temu pokušao obraditi u svom preposljednjem djelu, *La Philosophie et l'Esprit chrétien*, koje uz sve nedostatke ima trajnu vrijednost što se tiče filozofskog razmišljanja. Može se reći da autor bez ovoga djela ne bi bio potpun ni shvatljiv.

Da bi se ispravno mogla razumjeti Blondelova misao, potrebno je otkriti jedinstvo njegove misli u svim njegovim djelima i spisima. Za njega je ljudski život „metafizičko djelovanje”. A ova metafizika ne može biti protumačena bez strogog asketskog napora. Ovaj napor nikada nije dovršen, jer misao ne može iscrpiti spontano, „proživljeno” djelovanje, kako se to danas kaže. Taj napor je filozofija. Odatle Blondelova zamisao da djelovanje obdari metafizičkim smislom. Henri Dumery, za koga je sam Blondel rekao da nije samo vjerodostojni tumač njegove misli nego i sposoban da u nju i prodre i vjerno je prenese drugima, kaže da je Blondelova zasluga u filozofiji upravo u tome što je u njoj uprisutnio čitavo jedno iskustveno područje koje joj je uvijek izmicalo. Razlog zašto je Blondel izabrao djelovanje kao osnovni predmet filozofije sadržan je u najintimnijem ljudskom biću, jer u njemu se duhovnost nalazi čak prije nego što se o njoj počne razmišljati. Djelovanje u Blondelovom smislu moderni nazivaju „egzistencijom”. I kad Blondel kao predmet razmišljanja najprije uzima konkretnu egzistenciju a ne apstraktnu misao, čini to zbog posljednjeg cilja za kojim čovjek teži po svojoj naravi. Na kraju sve ide za tim da se u srcu čovjeka otkrije potreba za nadnaravnim. Ideja nadnaravi ne može, međutim, iskrsnuti iz analize pojma naravi, makar se radilo i o ljudskoj naravi. Jedini mogući put da se dođe do nadnaravi jest: otkriti i osvijetliti logiku djelovanja služeći se misaonom a ne psihološkom analizom.

Dakle, metoda će biti dijalektička. Blondel nije bio prvenstveno filozof djelovanja. Htio je biti filozof religije, a ne kršćanski filozof. Njegova osnovna namjera bila je da na neki način ostvari Lachelierov program filozofije, to jest da pokuša sve razumjeti i sve obuhvatiti, pa čak i religiju. Zato smatra da je sazdanost ljudske duše (čovjeka) nedovršeno djelo koje u sebi krije prazninu potrebnu da kroz nju prođe božansko osvjetljenje bez kojega, čovjek ne bi mogao ispuniti nikakvu zadaću. Ako čovjek ima istinsku sudbinu koja daje smisao njegovu životu – piše on – onda je nemoguće da se filozofija ne zanima za tu sudbinu ljudskog bića. Zato, ako je ova sudbina nadnaravna kako to potvrđuje kršćanstvo, postoji još manja mogućnost da je filozofija dostigne svojim vlastitim silama, te se može zaključiti da je filozofija prisiljena postaviti pitanje o nadnaravnome koje ona sama ne može riješiti u potpunosti, pa ostaje nedovršena, svjesna svoje vlastite ograničenosti. Blondelu je jasno da filozofije nema bez jednog sistema, ali mu je isto tako jasno da filozofija prestaje onog istog časa kad se zatvori u jedan sistem, to jest kad se zatvori u samu sebe. Zato on i pokušava pronaći rješenje o otvorenom sistemu, u samonedostatnosti filozofije. Prema Blondelu, ova filozofija samonedostatnosti završava u stvarnoj nedovršenosti filozofije. Analizirati ovu nedostatnost i ovu dostatnost filozofskog sistema, ovu slabost i ovu veličinu, pokazati kako se ljudska misao trsi da se izjednači s djelovanjem, s postojanjem i s iskustvom, svjesna da to ne može postići i uvjeren da ona sama ne može biti život ili ga nadomjestiti, nego da je ona ustvari životna riječ – to je za Blondela

filozofija. To znači shvatiti njegovu misao, filozofiju djelovanja, kao i filozofiju religije koja nije isto što i filozofija djelovanja.

3. BLONDELOVA FILOZOFIJA

Odmah u početku treba reći da je Blondel bio u isto vrijeme filozof i kršćanin. Kao filozof bio je čvrsto uvjeren da filozofija ne smije ispustiti iz svog područja proučavanja problem konačne ljudske sudbine; kao kršćanin vjerovao je da posljednji cilj čovjeka nadilazi svaku narav i da je naprosto nadnaravan. Zacijelo, ovaj nadnaravni cilj čovjeka nadilazi ljudski razum i izmiče njegovu izravnom zahvatu, jer inače on više ne bi bio vjerski i objavljen, nego čisto razumski spoznatljiv. Isto tako je činjenica da se taj cilj, na neki način, očituje u konkretnoj stvarnosti ljudske postojanosti. Dakle, radi se o tome da se u okviru same filozofije utvrdi da čovjek teži za jednim drugim ciljem osim naravnoga, da se nadnaravno njemu predočuje kao pretpostavka koju filozofija ne može dokazati, ali koja odgovara njegovim životnim potrebama koje razum sam ne može zadovoljiti. Da bi se proučio ovaj problem, analizi filozofije nudi se jedan povlašten predmet: *djelovanje*. Pod djelovanjem treba razumjeti svaku specifično ljudsku aktivnost bila ona metafizička, moralna, estetska, znanstvena ili čisto praktična. Blondel polazi od ove duhovne stvarnosti i naziva je djelovanjem.⁹

Djelovanje je po svom ustrojstvu dijalektičko. Ono obuhvaća sve oblike ljudskog bića i njegove opstojnosti. Uvijek je prisutno u biću bilo u aktivnom bilo u pasivnom smislu. To se može najbolje vidjeti iz moralnog sadržaja knjige *L'Action*: „Da li ljudski život ima smisla ili ne? Ima li čovjek sudbinu (životni cilj)? Djelujem a da ne znam što je djelovanje, živim a da nisam želio živjeti, spoznajem a da zapravo ne znam tko sam ni čak da li jesam. Ova prividnost postojanja koja se miče u meni, ova površinska i nestalna djelovanja poput sjene nose u sebi vječno tešku odgovornost i ja ne bih mogao otkupiti ništavilo, čak ni pod cijenu života, jer ono za mene ne postoji. Ja sam dakle osuđen na život, na smrt, na vječnost! Kako i s kojim pravom ako ja to nisam znao ni htio! (...). Problem je neizbježan, čovjek ga neminovno rješava; i ovo rješenje, pravo ili krivo, u isto vrijeme voljno i nužno, čovjek nosi u svojim djelima. Eto zašto treba proučavati *djelovanje*: značenje pak ove riječi i bogatstvo njezina sadržaja pokazivat će se malo po malo.”¹⁰

Dakle, postoji određena dijalektika potrebna imanentnom ljudskom životu koja se očituje u djelovanju pomoću metafizike. Na neki način, svijest o samom sebi uključuje svijest o svemiru: ne može se bilo što misliti a da se ne misli sve, cjelina; ne može se bilo što htjeti a da se ne želi bezgranično. U ovom se smislu Blondela može smatrati, na neki način, „kršćanskim Hegelom”.¹¹ Blondel je mislio da postoji neka imanentna nakana, neka vrsta usmjerenja koje je uvijek prisutno u unutarnjem ljudskom djelovanju: „La substance de l'homme c'est l'action; il est

⁹ Isto, str. 14–15.

¹⁰ M. BLONDEL, *L'Action* (1893), uvod.

¹¹ J. LACROIX, nav. dj., str. 17.

ce qu'il se fait" (Čovječje biće je djelovanje; čovjek se ostvaruje djelovanjem). Kasnije je ovu definiciju čovjeka preuzeo Sartre. Međutim, kod Sartrea pojam djelovanja ima drugo značenje.¹²

Blondel smatra da pojam nadnaravnog spada u područje filozofije, iako njegova stvarnost ne može biti potvrđena drugačije nego u slobodnoj svijesti. Jedino što filozof može učiniti jest kazati u kojim će uvjetima izbor biti razborit. „Religija koja teži dovršiti ljudsko djelovanje treba odgovoriti na zahtjeve filozofske dijalektike, a ova mora dokazati da je pri odlučivanju ljudske sudbine nužan izbor: da li je nešto nadnaravno ili nije? Ona treba dokazati da se ovo jedno i općenito pitanje koje se odnosi na ljudsku sudbinu svima nameće s apsolutnom strogošću. Da li to (nadaravno) postoji ili ne? Ona treba dokazati da se u praksi ne može biti za ili protiv nadnaravnog: ono ili jest ili nije. Samo ona ispituje posljedice jednog ili drugog rješenja i procjenjuje njihovu razliku. Ona nije ovlaštena reći u svoje vlastito ime da to (nadaravno) bude ili ne bude. Ali, ako je dozvoljeno nadodati jednu riječ, samo jednu koja prelazi područje ljudske znanosti i nadležnosti filozofije, riječ koja je jedina sposobna, prema kršćanskom poimanju, izraziti ono što je najsigurnije, ono što ne može biti saopćeno jer se očituje jedino u intimnosti čitavog osobnog djelovanja; to je riječ koja je i sama djelovanje i treba je reći: nadnaravno.”¹³ Tako Blondel završava svoje prvo i glavno djelo.

Ovo Blondelovo djelo bilo je dosta dobro primljeno od katolika, iako su mnogi u njemu gledali neku vrstu subjektivne apologetike koja je na pomolu. Sveučilišni su krugovi dugo ostali rezervirani prema prvom Blondelovom djelu. Blondel sam uviđa potrebu da objasni nejasnoće s obzirom na neke svoje tvrdnje i polazišta. To čini najprije u pismu *Lettre* (1896), u kojem brani i objašnjava neka od polazišta svoga djela *L'Action*. U njemu također želi pokazati katolicima filozofsku nedostatnost raznih apologetskih metoda u dotadašnjoj teologiji, a nevjernicima priznaje njihovu razumsku zakonitost. Brani zasade svoje nauke u odnosu na vjeru.

Prema Blondelu, filozofija i teologija mogu pristati na međusobno suparništvo, priznavajući jedna drugoj relativnu neovisnost. Na taj način Blondel je mislio postići da „filozofija djelovanja” bude temelj jedine prave filozofije religije.¹⁴ Ovu je misao posebno istakao u drugoj raspravi o povijesti i dogmi, „*Histoire et Dogme*”, u časopisu *La Quinzaine* (1904). Poslije objavljivanja *Lettre* i *Histoire et Dogme*, Blondel počinje malo-pomalo učvršćivati svoje stavove među sveučilišnim krugovima. S obzirom na teologe događa se suprotno: kod njih su mnogi njegovi stavovi naišli na osude. Oni mu predbacuju da nije ču vrijednost istine (pogotovo vjerskih istina), čineći istinu ovisnom o djelovanju. Naročito je bio napadnut od isusovca, J. de Tonquédeca, i to zbog svoje metode imanentnosti koju je primijenio u apologetici, kao i od dominikanca Garrigou-Lagrangea koji ga je okrivljivao za subjektivizam, naturalizam, pragmatizam, agnosticizam, fideizam, itd. Blondel je isprva šutio na sve ove kritike prepuštajući prijateljima i simpatizerima da ga brane, a onda se i sam uhvatio s njima u koštac i počeo odgovarati

¹² Isto, str. 20.

¹³ M. BLONDEL, *L'Action* (1893), str. 492.

¹⁴ J. LACROIX, nav. dj., str. 34–35.

na njihove kritike u časopisu *Annales de Philosophie chrétienne*, čiji je urednik i sam bio neko vrijeme. Vidjevši mršav uspjeh ovih polemika, odlučuje se na pisanje jednog cjelovitog djela kako bi do kraja mogao objasniti svoju filozofsku misao.

Tako počinje pisati trilogiju koja kasnije prerasta u tetralogiju. Radi se o jednoj jedinoj misli obrađenoj s raznih strana u četiri djela koja sačinjavaju cjelinu. To su: *Le Pensée*, I–II (Misao), *L'Être et les êtres* (Biće i bića), *L'Action*, I–II (Djelovanje), repriza prvog djela *L'Action* (1893), *La Philosophie et l'Esprit chrétien*, I–II (Filozofija i kršćanski duh). Ovo je djelo trebalo izići u tri sveska od kojih su dva tiskana, a treći je ostao u pripremi.

A. MISAO

Misao je nešto sasvim drugo od teorije spoznaje iako se to često ne zapaža. Metoda je dijalektička. To je u isti mah dijalektika prirode i dijalektika duha. Za ovo djelo Blondela je nadahnula Bossuetova izreka: „Mi nikada ne iscrpljujemo ni jednu najmanju našu ideju. Shvatiti razum ne znači drugo doli protumačiti sve-mir.”¹⁵ Pojam *misliti* za Blondela znači *misliti Boga*. Ali jednostavna potreba misli u sebi nije dostatna da se dovrši naša misao; ona ne može zadovoljiti samu sebe. Zato je treba staviti u takvo stanje da može uspješno primiti onoga koji je može ispuniti.¹⁶ Analiza misli nipošto se ne zatvara u sebe samu, nego nužno upućuje na analizu bića i djelovanja; ako i misao proizlazi iz bića, ona nije čitavo biće, kao što je to zastupao Parmenid poistovjetivši misao i biće: „l'Être c'est la Pensée, la Pensée c'est l'Être”.¹⁷

B. BIĆE I BIĆA

Drugo djelo trilogije *Biće i bića* jest Blondelovo remek-djelo, ako ne po drugom, a ono bar po svojoj formi. Njegov je stav da nijedno stvorenje ne može iscrpiti bogatstvo apsolutnog i mogućeg bića u odnosu na spoznaju i posjedovanje. Čovjek i svijet su uvijek u nastajanju; nesigurnost objekta jednako je velika kao i nesigurnost subjekta. Blondel je ovo djelo obradio na posebno dijalektičan način, tako da mnogi za ovo djelo kažu da je to možda najljepša i najstroža dijalektika prirode na francuskom jeziku.¹⁸ Blondel je to pokušao objasniti na jednostavan način: materija ima u sebi nešto što je životno (nešto što oživljuje), život ima nešto što je duhovno (nešto što produhovljuje), duh ima nešto što je božansko (nešto što pobožanstvenjuje); „capax entis, capax Dei”.¹⁹ To je u stvari zamisao jedne konkretne ontologije.

15 Isto, str. 41.

16 Isto, str. 44–45.

17 Isto, str. 46.

18 Isto, str. 52.

19 Isto, str. 53.

C. DJELOVANJE

U trećem djelu trilogije *djelovanje* ponovno preuzima svoje pravo mjesto. Ono je bitna i životna veza Bića i bića, ujedinjenje stvarnog i idealnog, pojedinačnog i općenitog. Djelovanje je bitna veza u svemu i zato je uvijek prisutno u bivstvovanju; ono čini da nešto jest ili da nešto ne bude.

D. FILOZOFIJA I KRŠĆANSKI DUH

Za Blondela filozofija kao filozofija mora nužno ispuniti posljednju svrhu djelovanja, to jest ispitati kojim uvjetima treba odgovarati religija ako hoće biti neko moguće „dovršenje” i da li kršćanstvo može zadovoljiti ove uvjete. Tu problematiku Blondel obrađuje u četvrtom djelu tetralogije, *Filozofija i kršćanski duh*. Ovdje Blondel pokušava iznijeti mogućnosti, u ostvarivanju nužne, filozofije religije, točnije: filozofije kršćanstva, ili još bolje: katoličke filozofije, budući da je pojam „kršćanske filozofije” sporan. Tu treba spomenuti u prvom redu Blondelove studije o „kršćanskoj filozofiji” koje je objavio u časopisu *Revue de Métaphysique et de Morale* (Paris), u rubrici *Discussions*.²⁰ O tome raspravlja u pismu E. Gilsonu u povodu održavanja međunarodnog kongresa u Parizu na temu *Pojam kršćanske filozofije*.²¹ Blondel je ovoj temi posvetio jedno čitavo djelo: *Le problème de la philosophie catholique* (Problem katoličke filozofije).²²

Rasprave o „kršćanskoj filozofiji” bile su u to vrijeme najaktualnija tema. Mišljenja su se prilično izostrila i postalo je očito da se filozofi i teolozi ne slažu s obzirom na pojam „kršćanske filozofije”. Taj pojam ima svoj razvoj i u Blondelovim djelima. U prvim filozofskim radovima on je držao da pojam „kršćanska filozofija” u strogoj smislu ne postoji (usporedi *Lettre*, 1896); malo kasnije povlači ovu tvrdnju smatrajući je odviše općenitom te izričito priznaje pravo na postojanje jedne „kršćanske filozofije”, iako on sam nije nikada puno držao do izraza „kršćanska filozofija”. Više je volio izraz „katolička filozofija”. Na kraju je najviše bio sklon izrazu „potpuna filozofija” (usp. *Le problème de la philosophie catholique*).

Biti filozof za Blondela znači biti kritičan prema svim ljudskim činima, prema svim djelatnostima i to na metodički i sistematski način. Tu je uključena također i religija, jer razum ima pravo suditi o svemu a da ne bude mjera svemu. Međutim, bilo bi neispravno svesti sva Blondelova djela na raspravu o odnosu filozofije i religije. Blondel je toj temi, istini za volju, mnogo doprinio, ali se ne smije zaboraviti da je isto učinio i na drugim područjima, napose u raspravama o povijesti filozofije, o tjelesnoj i društvenoj dimenziji čovjeka, o njegovim teoretskim i praktičnim činima.

20 Usp. *Revue de Métaphysique et de Morale*, sv. 38, br. 4 (stud.-pros. 1931), str. 599–606.

21 Usp. *Bulletin de la Société française de Philosophie*, br. 31 (1931), str. 86–92: *La philosophie chrétienne existe-t-elle comme philosophie?*

22 M. BLONDEL, *Le problème de la philosophie catholique*, Paris 1932.

4. PRISUTNOST BLONDELOVE MISLI KOD HRVATA I SLOVENACA

1. — Da je ovaj francuski filozof malo prisutan u hrvatskoj literaturi najbolje govori činjenica da ni jedno od njegovih djela ili spisa nije prevedeno na naš jezik. To postaje još zagonetnije ako se zna da je Blondel „kršćanski mislilac” zapadne kulture u koju se s pravom ubraja i hrvatska kultura. Ipak, bilo bi netočno tvrditi da je Blondel kod nas potpuno nepoznat. Neki naši teolozi osvrnuli su se bar djelomično na utjecaj Blondelove misli u teologiji i filozofiji.

Spomenut ćemo ukratko što je pisano o Blondelu kod nas. Prve osvrte na Blondela nalazimo u *Bogoslovskoj Smotri* 1913. u rubrici: Pregled časopisa. Tu BS bilježi da je Blondel vodio polemiku s isusovcem J. de Tonquédecem u reviji *Revue pratique d'Apologétique*.²³ Zanimljivo je da ga uopće ne spominje Fran Barc u članku *Prehistorija, etnologija i znanost religija u apologetici*, iako Blondel zaslužuje da bude svrstan među apologetičare svoga vremena.²⁴

Vilim Keilbach u članku *Uloga iracionalnoga u religiji i filozofiji religije* smatra dominikanca Garrigou-Lagrangea jednim od najzobilnijih predstavnika „tomizma”, navodeći njegovo djelo *Dieu. Son existence et sa nature* (Bog. Njegova opstojnost i njegova narav), koje naginje intelektualizmu a da se uopće nije osvrnuo na Blondela s kojim je Garrigou-Lagrange polemizirao više od dvadeset godina.²⁵ Isto tako začuđuje da pisac članka *Da li tomizam poima filozofiju odviše autonomno*, u kojem se obrađuje pojam kršćanske filozofije i filozofije uopće, također ne spominje mišljenje Blondela, jednog od pobornika „kršćanske filozofije” koja bi obuhvaćala sve druge filozofske sisteme.²⁶

Drugi Blondelov suvremenik, profesor Đuro Gračanin, često se osvrće na njegovu misao dok piše svoje rasprave o teologiji. U članku *Odnosaj naravnog i nadnaravnog reda*,²⁷ govoreći o „immanentizmu”, profesor Gračanin smatra Blondela jednim od glavnih predstavnika suvremenog „imamentizma”. Od Blondelovih djela spominje, bez velike kritičke analize, samo: *L'Action* (1893), *Lettre sur les exigences de la pensée contemporaine en matière d'apologétique...* (1896), *Le procès de l'intelligence* (1922), *L'Être et les êtres* (1935). Od studija drugih autora posvećenih Blondelu spominje samo one koji odviše kritički prilaze Blondelovoj misli i promatraju je jednostrano. Na prvom mjestu spominje isusovca J. de Tonquédeca.²⁸

Što se tiče Blondelove teorije spoznaje, Gračanin dolazi do zaključka da Blondel zabacuje spekulativno poimanje stvarnosti naravnog i nadnaravnog reda, a ističe i uzima kao jedinu pravu spoznaju dinamično i iskustveno poimanje stvarnosti. Po njemu, metafizika za Blondela može biti istinita samo pod dinamičkim

23 *Bogoslovka smotra*, IV, 1913, str. 104.

24 Isto, XI, 1923, str. 3-9.

25 Isto, XXIII, 2, 1935, str. 145-53. Vidi posebno str. 146.

26 Isto, XXIV, 1936, str. 45-48.

27 Isto, str. 137-62.

28 J. de TONQUÉDEC, *Immanence*, Paris 1913; a zatim dva članka Alb.-Aug. Valensina, *Immanence, Dictionnaire apologétique de la Foi catholique*, sv. II, 1912, str. 569-79; 593-612.

i iskustvenim oblikom. Ona nije više „adaequatio rei et intellectus” nego „adaequatio realis mentis et vitae”. Drugim riječima: treba odbaciti svako umovanje i zamijeniti ga životnom akcijom – djelovanjem. Djelovanje je čitav život, ono je imanentna stvarnost u nama. I sama je misao djelovanje, to jest jedino djelovanje ne dijeli stvarnost nego sve obuhvaća.²⁹ Ovo Gračaninovo tumačenje Blondelove teorije spoznaje čini nam se neosnovano i presmiono jer je jednostrano i djelomično. Blondelova teorija spoznaje obuhvaća više vidova, više načina pomoću kojih razum spoznaje stvarnost. Međutim, ni jedan pojedinačni način ne daje nam pravu sliku stvarnosti, nego samo jedan od izgleda te stvarnosti. Blondel ne isključuje ni jedan aspekt, pogotovo ne onaj spekulativni koji je jedan od osnovnih načina u spoznaji, nego želi ukazati kako je pogrešno bilo koji aspekt smatrati pravom i potpunom spoznajom.³⁰

Izgleda da Gračanin svoje tvrdnje o neodrživoj teoriji Blondelove spoznaje temelji ne na vlastitom istraživanju i proučavanju njegovih djela i spisa, nego na kritikama i mišljenjima nekolicine „tomista” svoga vremena kao što su J. de Tonquédec i Garrigou-Lagrange. Pristaje uz mišljenje ovog posljednjeg koji zabacuje ne samo Blondelovu teoriju spoznaje nego i čitavu njegovu „filozofiju djelovanja”. Gračanin također zabacuje i smatra neodrživom Blondelovu teoriju „imanentizma” pomoću koje pisac kuša uspostaviti vezu između naravnog i nadnaravnog reda.³¹ Tvrdi da je osnovna Blondelova ideja bila zamijeniti spoznaju djelovanjem, što ne odgovara istini, jer je Blondel djelovanje smatrao samo jednim od vidova, jednim od načina, a ne čitavom spoznajom, iako nema ni jednog načina spoznaje bez djelovanja.

Prema prof. Gračaninu, Blondel je člankom *Le procès de l'intelligence* pokušao objasniti i opravdati svoju teoriju spoznaje. To je učinio više kroz tumačenje raznih metoda spoznaje nego kroz ontološki aspekt koji iziskuje sama spoznaja. Da bi dokazao kako su neosnovane tvrdnje onih koji ga napadaju kao „antiintelektualca”, protivnika razuma i svetoga Tome, Blondel nastoji pronaći dodirne točke između svoje nauke o spoznaji i tomističke nauke.³² Međutim, Gračanin smatra da Blondelu nije uspjelo spojiti vlastitu teoriju spoznaje s načelima tomizma. On ovu izjavu temelji na mišljenju Garrigou-Lagrangea koji je dugo godina vodio polemiku s Blondelom. Dijelevći u potpunosti mišljenje dominikanca, strogog tomiste, on također smatra da Blondelovo poimanje „imanentnosti” i „transcendentnosti” nije u skladu s naučavanjem Crkve. Isto je tako posve bezvrijedno Blondelovo pozivanje na svetog Tomu, jer se njegova misao u bitnim točkama ne slaže s Tominom naukom.³³

I u nekim drugim radovima Gračanin se osvrće na Blondelovu filozofsku misao i njezin utjecaj na teologiju. Tako u njegovoj raspravi *Pregled apologetike. Pogled*

29 *Bogoslovska smotra*, XXIV, 1936, str. 162.

30 Usp. M. BLONDEL, *Le point de départ de la recherche philosophique*, u: *Annales Philos. créet.*, sv. 151/1906, str. 337–60; sv. 152 (1906), str. 225–50; *Le procès de l'intelligence*, Paris 1922; *La Pensée*, sv. 1–11, Paris 1934; *Aspects philosophiques et théologiques du débat Maurice Blondel – R. Garrigou-Lagrange sur le problème de la vérité*, Fribourg/Suisse 1977. (doktorska dizertacija).

31 *Bogoslovska smotra*, XXIV, 1936, str. 357–92.

32 Isto, str. 360.

33 Isto, str. 365.

novijih teologa na apologetski problem,³⁴ Blondel zauzima jedno od glavnih mjesta uz teologa i vrsnog tomistu Garrigou-Lagrangea. U članku *Naučni indeterminizam i mogućnost čuda*³⁵ Gračanin smatra da je na Blondela snažno utjecala Bergsonova filozofija i da je on skupa s Ed. Le Royom pokušao približiti kršćanstvo modernim duhovima. Prema Bergsonovoj filozofiji u početku svega postoji jedna jedina životna snaga po kojoj je razvojem nastao svijet i sve što je u njemu.³⁶ O Blondelu Gračanin piše i u Hrvatskoj enciklopediji.³⁷ Najviše pažnje posvećuje Blondelovom glavnom djelu *L'Action* (1893). To je samo kratki prikaz Blondela i njegove filozofske misli. Gračaninovo poznavanje Blondela više je informativno nego znanstveno. On ne spominje njegove kasnije radove, a od trilogije spominje samo dva djela, dok treći i četvrti potpuno ispušta iz vida.

I neki drugi hrvatski znanstveni radnici pišu o francuskom „kršćanskom misliocu” Mauriceu Blondelu. Na žalost, njih je jako malo. Već spomenuti V. Keilbach u prikazu i izvještaju o drugom međunarodnom tomističkom kongresu, održanom u Angelicumu (Rim) od 23. do 28. studenog 1936,³⁸ posebno se osvrće na rad Garrigou-Lagrangea koji obrađuje odnos filozofije i religije. Zanimljivo je da u svom radu Garrigou-Lagrange uopće ne spominje Blondela, jednog od glavnih pokretača „kršćanske filozofije” čiji pojam i sam brani u svojem izlaganju. Teško je vjerovati da su mu Blondelovi radovi i studije o „kršćanskoj filozofiji” nepoznati kad se zna da je Blondel ovoj problematici posvetio čitavu jednu knjigu.³⁹

U jednom drugom osvrtu na deveti međunarodni filozofski (Descartesov) kongres⁴⁰ Keilbach na prvom mjestu spominje rad istaknutog francuskog mislioca – filozofa Maurice Blondela *Aspects actuels du problème de la transcendance*.⁴¹ Tu se govori o problemu odnosa između transcencije i imanencije, između naravnog i nadnaravnog reda. Dajući pak prikaz drugog međunarodnog kongresa u Rimu, Keilbach pozitivno ocjenjuje rad Garrigou-Lagrangea koji se bavi problemom odnosa istine i slobodnog izbora u Blondelovoj teoriji spoznaje koja se po njemu dobrim dijelom približuje tradicionalnom poimanju stvarnosti i istine.⁴²

Isusovac Petar Bock, analizirajući radove prof. Gračanina koji se odnose na pitanje naravnog i nadnaravnog reda, dolazi do zaključka da ovaj radije, s obzirom na gore spomenuto pitanje, prihvaća mišljenje Garrigou-Lagrangea nego Blondela.⁴³

Stjepan Zimmermann u recenziji Descoquosove knjige *Praelectiones theologiae naturalis* (Paris 1935) smatra da je piscu ovog djela uspjelo prikazati dominantne

34 Isto, XXV, 1937, str. 373–98; XXVI, 1938, str. 53–80.

35 Isto, str. 113–43.

36 Isto, str. 120.

37 *Hrvatska enciklopedija*, sv. II, Zagreb 1941, str. 685.

38 *Bogoslovska smotra*, XXV, 1937, str. 88–93.

39 M. BLONDEL. *Le problème de la philosophie catholique*, Paris 1932.

40 *Bogoslovska smotra*, XXV, 1937, str. 418–28.

41 Isto, str. 422.

42 Isto, str. 432.

43 Isto, str. 191–201.

francuske struje: Blondel — Le Roy — Bergson, što će pomoći da se odstrane mnoge zablude na području teodiceje.⁴⁴

Kod hrvatskih filozofa našega doba Blondelova filozofska misao ostala je skoro nezapažena Danko Grlić mu posvećuje tek nekoliko redaka u *Leksikonu filozofije*.⁴⁵ Smatra ga najznačajnijim ideologom i propagatorom katoličke akcije u Francuskoj, koji zastupa pragmatičko stanovište „matrajući da je besmislena čista spekulacija i da cjelokupni ljudski aktivitet mora biti podređen akciji usmjerenja prema nadnaravnom, bogu, koji jedini daje smisao životu”. Prema Danku Grliću, Blondel je svojim suprafenomenalizmom nastojao učvrstiti položaj katolicizma „odbacujući podjednako radikalno i nauku i svaku filozofsku koncepciju koja ne doprinosi tome da čovjek spozna i uvidi da je ono transcendentno, to jest bog, ujedno i najunutarnija bit čovjeka”. Grlić spominje ova Blondelova djela: *L'Action* (1893), *Histoire et Dogme* (1904), *L'itinéraire philosophique* (1928), *Le problème de la philosophie catholique* (1932), *La Pensée* (1934), *L'Être et les êtres* (1935).

Dominikanac Rajmund Kupareo također se osvrće na Blondela u članku *Osebnost umjetničke spoznaje*.⁴⁶ Za njega Blondel ima dodirnih točaka sa svetim Tomom u vezi s teorijom spoznaje. Blondel je egzistenciju pokušao objasniti kroz razne oblike spoznajnih moći. Treba spomenuti da Blondel ne spada u „egzistencijalističke filozofe”; on je više „metafizičar” nego pragmatičar.

I na kraju, ne smije se izgubiti iz vida doktorski rad prof. Čurića u kojem on obrađuje Blondelov stav prema apologetskim problemima.⁴⁷ Koliko nam je poznato, prof. Čurić kasnije nije pisao o Blondelu.

II. — Zanimljivo je da su Blondelova filozofska djela poznata više u slovenskoj nego hrvatskoj kulturnoj sredini. To treba zahvaliti posebno prof. J. Janžekoviću. Sudeći prema onem što je on pisao o Blondelu, s pravom se može tvrditi da dobro poznaje Blondelova filozofska djela, i to iz prve ruke, jer ih je čitao, u izvorniku. Janžekovićeve stav prema Blondelu kao „kršćanskom misliocu” rezultat je njegovog ozbiljnog dugogodišnjeg proučavanja Blondelovih djela. To potvrđuje da njegov sud nije bio pod utjecajem drugih pisaca iz katoličkih krugova koji su proučavali Blondela. Janžeković s velikim zanimanjem prati Blondelovu filozofsku misao i njezin postepeni razvoj sve do 1950. Nije zanemario ni jedno Blondelovo djelo. Svoje radove o Blondelu započinje objavljivati u časopisu *Nova Pot* (1958), koga je i sam uređivao. Njegov prvi prikaz govori o Blondelu općenito a napose o njegovom prvom djelu *L'Action* (1893).⁴⁸ Janžeković također piše o Blondelovim apologetskim raspravama⁴⁹ i njegovoj intelektualnoj sredini: njegovim prijateljima i neprijateljima, istomišljenicima i protivnicima,⁵⁰ o pojmu

44 Isto, XXVI, 1938, str. 217–18.

45 D. GRLIĆ, *Leksikon filozofa*, Zagreb 1968, str. 78.

46 *Zbornik u povodu 700. obljetnice smrti svetoga Tome Akvinskoga* (1274–1974), Zagreb 1974, str. 187–94.

47 J. ČURIĆ, doktorska dizertacija, manuskript, Zagreb 1963, str. 196–211.

48 *Nova Pot*, Let. X, Št. 10–12, Ljubljana 1958, str. 491–591.

49 Isto, str. 505–15.

50 Isto, 515–22.

kršćanskog djelovanja i vjerskih dogmi⁵¹ te o polemikama koje je Blondel vodio s istaknutim skolastičkim teolozima. Posljednji dio prikaza govori o Blondelu kao čovjeku, učitelju, piscu i kršćaninu.⁵²

U drugom članku prof. Janžeković opširnije analizira Blondelovo prvo djelo, posvećujući svakom poglavlju zasebnu pažnju,⁵³ uz priznanje da mu nije bilo moguće čitavu knjigu sažeti u nekoliko redaka. To djelo od 500 stranica pisano je dosta teškim stilom. No, on se ipak odlučuje na taj veliki posao, te u kratkim crtama pokušava objasniti ono najbitnije što je Blondel htio postići svojom doktorskome tezom, kao i ono što ga je najviše ponukalo da napiše to djelo. O tom najbolje govori podnaslov ovoga djela: *Essai d'une critique de la vie et d'une science de la pratique* (Pokušaj kritike života i znanosti prakse). To je zapravo kritičko promatranje života i djelovanja ljudskog bića na putu prema svojoj konačnici. Blondel najprije postavlja pitanje: da li postoji problem djelovanja? U drugom dijelu nastoji pronaći odgovor na ovo pitanje, kao i rješenje problema djelovanja, a u trećem obrađuje djelovanje kao pojavu. Ovaj je dio najopsežniji. Tu je fenomen djelovanja promatran u pet etapa: od neposrednog spoznavanja do subjektivne znanosti, od početka svijesti do voljnog djelovanja, od namjene do vanjskog djelovanja, od pojedinačnog do društvenog djelovanja i od društvenog do praznovjernog djelovanja. Četvrti pak dio promatra djelovanja kao nužnost koja se ponajviše očituju u sukobu i izboru. S petim dijelom, koji obrađuje problem dovršenja djelovanja, Blondel privodi kraju svoju filozofiju djelovanja.

Na isti način prof. Janžeković obrađuje ostala Blondelova djela, i to na prvom mjestu Blondelovu trilogiju: *La Pensée, L'Être, L'Action*. Trilogija je nastala na samoinicijativu pisca koji se nikada nije zadovoljio svojim prvim djelom (kao što smo to već rekli na početku), smatrajući ga nejasnim i nedorečenim. Na to su ga djelomično potakli suradnici i istomišljenici kojima mnogi stavovi iz njegova glavnog djela nisu bili sasvim jasni. Janžeković najprije piše o djelu *La Pensée*. Ukratko analizira poglavlje po poglavlje ovog opširnog djela, primjenjujući istu metodu kao i u analizi *L'Action* (1893). Isto tako prikazuje i ostala Blondelova djela.⁵⁵

Usput treba spomenuti i članak M.M. (to su vjerojatno inicijali Maksa Miklavčića), posvećen E. Mouniéru. U članku je Blondel ubrojen među izvorne francuske mislioce kao što su Bergson, Brunschvicg i Maritain. Prigodom 100. obljetnice Blondelova rođenja *Nova Pot* se također osvrnula na njegovo filozofsko djelovanje, pridajući mu veliku važnost u razvoju kršćanske misli.

51 Isto, 522–31.

52 Isto, 537–41.

53 Isto, XI, 1959, str. 373–414.

54 Isto, XIII, 1961, str. 257–83.

55 Isto, XIII, 1961, str. 76–94; 495–514; XIV, 1962, str. 9–23; 97–117; XV, 1963, str. 101–25; 234–45; XVII, 1965, str. 187–243. Tu treba još spomenuti Janžekovičeva istraživanja o Blondelu koja je objavio u časopisu *Znamenje: Modroslovje in smisel krscanstva*, ZN 1971, str. 50–68, 132–49, 230–42, 313–32; *Boj in zmaga*, ZN 1973, str. 444–55; *M. Blondel v luci svojih dnevnikov*, ZN 1974, str. 27–49. Sva svoja dugogodišnja istraživanja o Blondelu, Janžeković je sabrao i objavio u knjizi *Maurice Blondel kot clovek in mislec*, Celje 1978. Na njega se osvrće i u svojoj drugoj knjizi *Osnove spoznavstovja in druge razprave*, Celje 1978, str. 226–28.

Nakana je ovog doprinosa da hrvatsku javnost upozna s istaknutim kršćanskim misliocem Mauriceom Blondelom. Njegova „filozofija djelovanja” ima za cilj da ukaže kako se filozofija mora pozabaviti ne samo sposobnostima i mogućnostima djelovanja ljudskog duha, nego i pitanjem smisla čovječjeg djelovanja koje može biti motivirano kako naravnom tako i nadnaravnom sudbinom čovjeka. Blondelova vizija „kršćanskog djelovanja” ima trajnu vrijednost, osobito danas kad je pitanje djelovanja postalo sveopći problem društvenog poretka. Prema Blondelu, potrebno je sagledati sve moguće aspekte ljudskog i božanskog djelovanja u konačnom dovršenju čovjeka. Potpuna filozofija trebala bi se baviti čitavom stvarnošću i svim komponentama ljudskog bića.

Ove godine navršava se tri decenija otkako je Blondel nestao s pozornice ovoga svijeta, ali zato je ostao u filozofiji i teologiji njegov besmrtni duh, filozofska i kršćanska misao.

RÉSUMÉ

L'intention de cet article est de prime abord à présenter au public croate Maurice Blondel et sa pensée philosophique. Il a pour but de répondre en bref à trois questions: ce que fût Maurice Blondel, sa présence dans la pensée philosophique chez les Croates et les Slovènes et sa contribution philosophique au monde chrétien.

Dans la première partie de cet article on parle de Maurice Blondel à travers ses ouvrages. D'abord on décrit la biographie blondelienne, puis on introduit à sa formation intellectuelle et au développement de sa pensée philosophique dans ses oeuvres et dans ses écrits. La deuxième partie est consacrée à une recherche scientifique de tout de qu'on a écrit sur Maurice Blondel chez les Croates et chez les Slovènes jusqu'à présent. Dans ses recherches l'auteur enregistre des articles parlant de Maurice Blondel en y ajoutant ses propres remarques critiques.

L'auteur conclue que la pensée philosophique de Maurice Blondel, surtout sa „philosophie d'action” est aussi actuelle et présente dans ces pays. C'est pourquoi il trouve très important et nécessaire de faire connaître la pensée blondelienne dans les milieux slaves' La vision blondelienne de „l'action chrétienne” a une valeur importante et permanente, en particulier aujourd'hui lorsque la question de l'action humaine est devenue un problème commun de l'humanité toute entière. Selon Maurice Blondel, il est nécessaire de considérer tous les aspects de l'action humaine et divine dans le perfectionnement global et dans l'achèvement intégral de l'homme; car une philosophie intégrale doit s'occuper de toute la réalité et de toutes les dimensions de l'être humain.